

ШЫН

1969 ч.

АВГУСТ

14

ЧЕТВЕРТ

№ 190 (8036)

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди

Совединин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы Өртээ 2 көп.

ТЫВАНЫН ТАРААЖЫЛАРЫ!

ДУЖУТ АЖААП АЛЫШКЫНЫН ҮЛЕГЕРЛИГ ЧОРУДААЛ

ТӨРЭЭН ЧҮРТКА БАШТАЙГЫ ТАРАА

Бо хүнерде Кызылдың сайгарыла баазаында чеде берген көөрге, мында байдал кижилер калдык-бир байырлаа да аалчылар манап турган дег сакыр кирер: ынаар кирер улуг хаалганың кедеңизде: «Кирпін моорлаңар, чаа дүжүт!» деп бижээн лозун. Хей салгыт скелдарт арамды аа-фалыталаа шөлдерин арыт кылдыр ширпип аптаңа. Ден-айлар черде, лабораторияда ажылдакчылар чаа халаттары кеткендерин.

«Сиздерге бистин Төрөөн чүртүгүстүн байлаа-тарааны кадагалаарын бүтүрөөн-дир! Силериниң хүдээлгелер — кил-лограмм тараа бүтүрүп кама-лап алыры болуру», «Тараа кургакчылар!» План бау-гаар 39 муң тонна тарааны кургакчылар кижин дораа көөр. Баа-зын коллективиниң соци-алисттик хүдээлгелерин бау-гар чылдың тараа кургакчы-лык декабрының бирөөгө, а ону таарыштыр ажылдап кы-лырын — декабрь 15-ке чедир доозар.

Баазаың директору Н. Пичу-гин-биле ужурамы бергеп, чаа дүжүт дугайында айтыр-дым.

— Баштайгы 54 тонна кы-ыл-тас кирди! — деп, ары өөрүшкү кире берген ол чу-гаалады.

Күрүнеге баштайгы 33 тон-на тарааны «Кок-Тей» совхоз

киргеп, оортан тараа кээр үргүчүлөн турар. «Межегей» совхозтан баштайгы тараалык машиналар база келгелээ. Кирген тараалар шүптүзү «Са-ратовская-29» сорттун кызыл-тастары.

Баазаың чаа дүжүтүң та-

ның ишкери улам көвүдөл-үр-биле ийи чаа складты ту-дуп турар, оларга 6 муң 400 тонна тараа кирер. Тудукчу-лар оларын өйүндө доозарын-га белен. Баазада бүтү меха-низминин септар мастер-сизиниң тууду доостур че-

совхозтуу — 17 хуу болган. Совхозтарның каймынның даа дужааган тарааларының бөгү 0,5 хуу болган, бо дөргө эки көргүзүлүр.

Директорун чугаалап тура-рымдан алырга, баазада кур-гакчыларга 5 мастер бааза машиналарын тараа дүжүр 8 кижиле чете. Оларын кан-чап тыварыл деп айтырарга, Кызыл хоорайдын инитири-биле 110 кижиле баазага тараа хүдээп алышкынының үе-зинде ажылдаар ужурауу ту-ве, оларын инитинден тып алыр болан турар бис деп, директор чугаалады. Ол кижилер хоорайда коллективтерден баар, хоорайның озага че-ринден, эйт комбинаттардан кижилер баазада челе бергел-дэн.

Нити байдалым көөргө, сайгарыла баазаының кол-лективни чаа дүжүтүң тараа-ны хүдээп алырының керек-челиниңиң боттадырып шыдаар.

С. САМБА-ЛОНДУН, «Шынын» көрр.

Чаа дүжүтүң хоор-сарыг тарааны бола болуру! «Кок-Тей» районунун «Ока-гаар» 14 чымы колхозу-нун мурнакчы комбайнери Шоду Маайыр-оолдун сепки-ли санан: колхозтун доору-рунда күзүн тараан көк-тараа көчүрү каалай үгөн.

Дүжүт бир сектордон он центнерден өздүк эес болур. В. САЛЫНОВТУН фотогу.

БАШТАЙ ЭГЕЛЕДИВИС, ЧЕДИИШКИННИГ ДООЗАР БИС

Ленинниң юбилейи, Совет Тываның 25 чымын байыр-лаан күш-ажыктың чедиш-киниңеринг үтүктүр дээш «Улуг-Хая» совхозтун Кок-Чыраа салбырының тарааныларын эркен часын тарылгада 400 гектарга тараа културала-рын, он иштинде кол кул-тура — кызыл-тас 320, чиле-те-тараан 1800, көк-тараан 650 гектарга чакыр тараан.

Бо хүнерде эркен чылдын бо үези-биле деңизерге тараа шөлдеринде хоомай эвес дү-жүт үгөн. Мону чогуур ху-сада чидирт чой ажаап алыр дээш, салбырын ком-байнери, болган эске-даа метанга торлар дүжүт ажаап алышкынына белет-кел ажилдарын ээзон органи-застыг чортуканар. Бистиниң чаа дүжүт ажаап алышкы-ны районда бир дугаар эге-лени билдиргир болтай. Ын-чангы салбырын тараажы-лары бо чугула компанияга мурнуку чылдардан эки белет-педиг кирген, эске салбыр-ларын комбайнери-биле калы 650 гектарның көк-тара-ан он ажил хүнеринде че-динкинин дооскан.

Чаа дүжүтүң чидиргир чо-ка ажаап алыры-биле чеге-лештир мал чегинге хергед-дээр-биле тарааның саванын болуп алыр чугула. Канды-ла малдың кыштагалдыш-кынына эркен кыжы тавар-ышкан бергелери совхозтуу дирекцияда өөрени көрөш.

тараа саванын пресстон ажаап алыры бо чымын бир дугаар организаастан. Бо иштинде чүве: комбайн кел-чүр орда оон соо-биле ту-най, подборщиктун пресе-сөөрткен трактор комбайндан тавыкалай калдыган са-ваның удур-ла чым, пресе-тевишаан сывырган демир-биле так шарааш октап чо-руур. Ону ийи-ле кижиле бер-чеге беле калгалар.

Бо хүнерде чаа тарааның саванын 40 ажил тонна мал чым тургустунган. Ону туснай машиналар-биле төп сүт-бараан ферманың чо-гулга чедиргеш, беле сараат-тан каан. Моон сонгаар-даа ол ажил үргүлүдүр. Кол-ла чүве саванын пресстон баа-ры-биле тарааны кестерин-ниң арамга саадашкыны болдурбаам болур.

Эркен чымын бис бир сек-тор черден ортума-биле 5 центнер кызыл-тас алган болзувуса, бо чымы ол кул-тураны ортума-биле чамдык черден 7, а чиле-тарааны 12 центнерин ап болур арга-мыс бар.

Бо чымы салбырда куку-руза багай эвес дүжүтүң бо-рип болур. Ынчанган ону чо-гуур үеде, чидиргир чо ажаап алыры бистин салбырын тараажыларының чугула согу-газы. Кол утланышкыны

мал ажилдыг салбыр эвес бол-гаш бисте кукуруза ажаар-теңника эске салбырларының-дан эвези, оон калдыга олар-нын хей нугузу элекчиз чеде берген. Мону барымдаа-ларга ажилдыг чогуу үези-ле бергелер тура берип бо-дуру билиш чок. Ынчанган бо хүнерде кукуруза ком-байнларының септелгелерин оларга ажилдар кижилерин хаара туткан бис.

«Бойдустан хайырлар ма-наас бис, ону чедиш алыры — бистин соругтары» деп И. В. Мичурин чугаалаан. Совхоз-торлары болж дүжүтү өстү-рүп алырының хемчеглерин бо үеде чедир-ле чорудуп кел-ген. Чижээлээрге, үш кижиле составтыг кукурузачылар эве-нозу оон тайгы ажаалдазын организаастыг чорудуп турган, чамдык уаастоктарың дү-жүдүн ээзон экилкеткен. Ол ышкан тараа болган мал че-де култураларың чайгы ажаалдамы өрткен үеде ка-лангызындаа да арык хы-намчалыг чоруттуганының түнелгенде мангыны тараа култураларында боң үнү-гөр уаастатылган, шөлдеринг хөрүтүгүн шынары экилгез.

Чүтле бистин салбырга эвес, совхозтун бүтү хову-шөл-дөргө дүжүт ажаап алышкы-ны моон сонгаар улам тү-

ЧӨВҮЛӨЛ ХУРАЛ

Тываның партия организацын болгаш идеологтук албан черлериниң ажылдакчыларының чөвүлел хуралы дүң, августун 13-те, Кызылга болуп эрген. Чөвүлел хуралы СЭКП Тыва обкомунун бирги секретары аш С. Н. Тока ажы-тай.

Чөвүлел хуралга «Партийки-политиктиг информацийын байдалы болган оон ажыктың бейлер хемчеглер дугайында» СЭКП обкомунун секретары аш К. С. Шойгунун иште-лин дыннап чугаалашкан. Бо айтырыг талазы-биле эштер: «Тувинская правда» солунун редактору В. Л. Маслов, «Ты-ва даг-дугу» тууду эргелелинде партком секретары В. А. Ба-нулин, СЭКП Улуг-Хем райкомунун секретары Н. Ф. Болотов,

Тываның «Билиг» кинилел организацынның баштаар че-ринин харымсалгалыг секретары А. С. Полянов, СЭКП ботур райкомунун партийки-организацыг ажылдар килдизиниң эргелелин М. Ш. Дугур, СЭКП Танды райкомунун секретары Н. А. Маспун-оол, СЭКП Каз-Хем райкомунун пропаган-да болгаш агитация килдизиниң эргелелин С. Д. Олонов, СЭКП Бин-Хем райкомунун пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелелин В. А. Чигароски, «Шын» солунун редакто-ру К. Н. Динга, «Сут-Хал» совхозта партком секретары Т. Ш. Сарыглар, СЭКП Тожу райкомунун секретары А. Я. Загайнов, СЭКП Кызыл хооромунун пропаганда болгаш агитация кил-дизиниң эргелелинниң хүдээлгелерин күүүсүлүп турар В. В. Тимофеев, СЭКП Монгун-Тайга райкомунун секретары С. С. Дамдын-Сюрюн олар санал берген.

СЭКП обкомунун бирги секретары С. Н. Тока чөвүлел ху-ралга кирип, политиктиг информацийын болгаш агити үе-нин чугула соругларының дугайында чүве чугаалаан. Ху-ралын элчегергей өткүдү дараазында үнер.

ТӨРЭЭН ТЫВОВЫСТА

КЕЗИП ЭГЕЛЭЭН

Чөөн-Хемчик районун «Сут-Хал» совхозтун Бора-Тайга салбырының кукурузачыны август 11-де 6 комбайн кезип эгелээн. Дараазында хүннерде анаа 2 комбайн нежежир.

Бо чымын совхозтун куку-рузачыны үнүжү эки. Устун-

Хүлээмени ажырган

Бай-Тайга районун «Тээ-ли» совхозтун Кызыл-Даг салбырында маага четчир кем-чээлдег чымын белеткен алыр дээш хүн бүрүнүн анымын мында улам дүргелдир берген. Салбырын сипегиндер 410 тонна сипегин белеткээр ужурауу. Ам оон хой кезини сарааттап алган. Пландан амыр чүс тонна сипегин белеткээр деп Кызыл-Дагтын

ТАЙГАДА ОРУК

Улуг-Хем районун «Улуг-Хая», «Күш-ажылдыг хову», «Совхозтарын болгаш Ил-лоо» аттыг колхозтун ажил-чишчилери мал оларалдып ке-мертериниң магалыг ораны Хендергелге кыска, эки орук кылып алыры-биле ажилды бо чымын эгелээн. Үш ажаа-гыч үш эвенозу тургускан, орук тууду алган чедимчелгир чоруп турар. Эвеноларга өй-өлөп дуулажыры-биле шөф ажилдарын база организа-

О. ТАВАА.

АКТИВКЕ ЧУГААЛААН

Чоокта чаа Ак-Довурак хоорайга улуг туудугуң комсомол активниң хуралы болган. Анда эдегейиң коммунист болгаш ажилчы партиалары-ның Москва Чөвүлел хуралы-ның база СЭКП ТБ-ның ийи. Плануунуң инитирилериниң дугайында партком секретары В. А. Бакунин иштеп кыла-ган.

Активке даг-дүгүнүн ржа-нык ажилчыны А. Доган, электростанцияда комсомол эге организацынның секре-тары В. Шалышников, кижиле В. Зайцев болган он-даа эскелер үстүндө туралар.

Чаа дүжүттүн ногаалары

Тыва салы министрияның Кызыл хоорайда баазаы Орта Азия республика-ларында келген чаа дүжүттүн 34 тонна помидорун Кызыл хоорайын, Тываның аар уаастырун баштайгы суурун салып турар Ак-Довурак. Хову-Аксиниң тур-такты чогулга саткан. Анда улаштыр а-

ИНТЕРНАЦИОНАЛЧЫ ПОХОД

Ала-турттуң Улуг дайымын чылдарында совет кижилер-иниң өзүм чок шыгарымын, социалисттик туртарын улустарының амы-дүмдө дайралдың дугайында сепки-сеткиле хайныкының сестер август 11-де Кызыл шөлгө дингалган. Бистин Төрөөн чүртүгүстүн найысма-лында амыктыарың интернационалы «Тилгелте туту» по-ходун баштайгы эгелээ эгелээ. Походту фашизмден Евро-паны хостаанының 25 чыл оюнга тураскааткан. Походка Болгарияны, Венгрияны, ГДР-ни, Польшаны, Румыния-ны, Совет Эвизиле биле Чехословакияны амыктыар шир-жир.

Покходтун кирдикчылери мотоциклдеринг чорааш, беш муң километрии эртер. Олар тулушуктунар диниреп турган черлерге баар, эркен дайымын киржикчилер-биле ужурамын, социалисттик туртулгелерин кызылдарында, Польша биле Румынияны найысмадаларында, ажал-сура-лыг Ишматга болуп найыраг матенгилеринге, чымыалда-сынга киржир. Поход Софийга доосту, анаа оон киржи-челер Болгарияны хосталганын 25 чыл оон байырлаар. Покходтун эгелээниште таарыштыр Кызыл шөлгө митинг болган. (СЭТА).

Ангара-биле ужурамылга

Усть-Илимск туудукалары «Сейн чакырып алыр бис, Ангара!» деп сестер билишти-ген хей-хой дову, кийгытыр-лары-биле Сибиринг ол кү-чүлүт хемин шүрүнап эге-лээн.

Хая даштары-биле тү-дүртүгүн шүрүжүнап са-мосвалдар аам боорунуң шатам турар белек суурга чоокшун-лап келген. Комсомолчу-ам-екар бригадының бригади-ри коммунист Александр Поголовтун чолаттылаан машинасында кымыл түк кижиниң чорааш. Ол тук Ан-гара-биле тулушукуну эге-лээр эрге дээш шүдүгү та-рышка чаалан адылган. «Боой чалдап эгелээр!» дээн команда дингалган. Са-

М. СОВЕНКО, В. ДАНИЛЧЕНКО (СЭТА-ның көрр).

ШАЛЫПКЫН ТЕМП

«Ставрополь химия тууду» трестин коллектив СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бол-гаш ВЦСПС-тин шилчилер Кы-мыл тутун бирги кварталда чаалап алган. Ол тутун ам ба-ла ук туудукаларга тымыкан. Олар Невяның Мистын хим-ия комбинатының нарын ме-нералдыг чемпиччилергө бидирер баштайгы үстүктү комплексиниң тууду турар.

Комбинаттың ажилдар ту-рар пектеринден ийи-лаарга, доран-ла улуг тууду барзын көстүп келер. Ол хову черге хостуң салгың-назырын эстен турган үеде бээр чедиле ай-эрткен. Ам ийи-ле пек корпу-тары биле оюлдан оран-савала-ры, дамчыдылган хоолалары салыр эстендалар, хей кан савалар чактыла берген.

Ол бүтүн корпук кыска хуусаала тутуян. Фосфор ки-слотаның пегил-биле кока силос кадалаар төгөрүк дөрт

сугураны тутканын шалыш-кы ажилдарының үзөгөр болур. Олар 14 кат баяның дөг бе-дик, а төгөрүк суургаларын диаметри 12 метр.

Силос кадалаар мын-ла ук туудукаларга тымыкан. Олар Невяның Мистын хим-ия комбинатының нарын ме-нералдыг чемпиччилергө бидирер баштайгы үстүктү комплексиниң тууду турар.

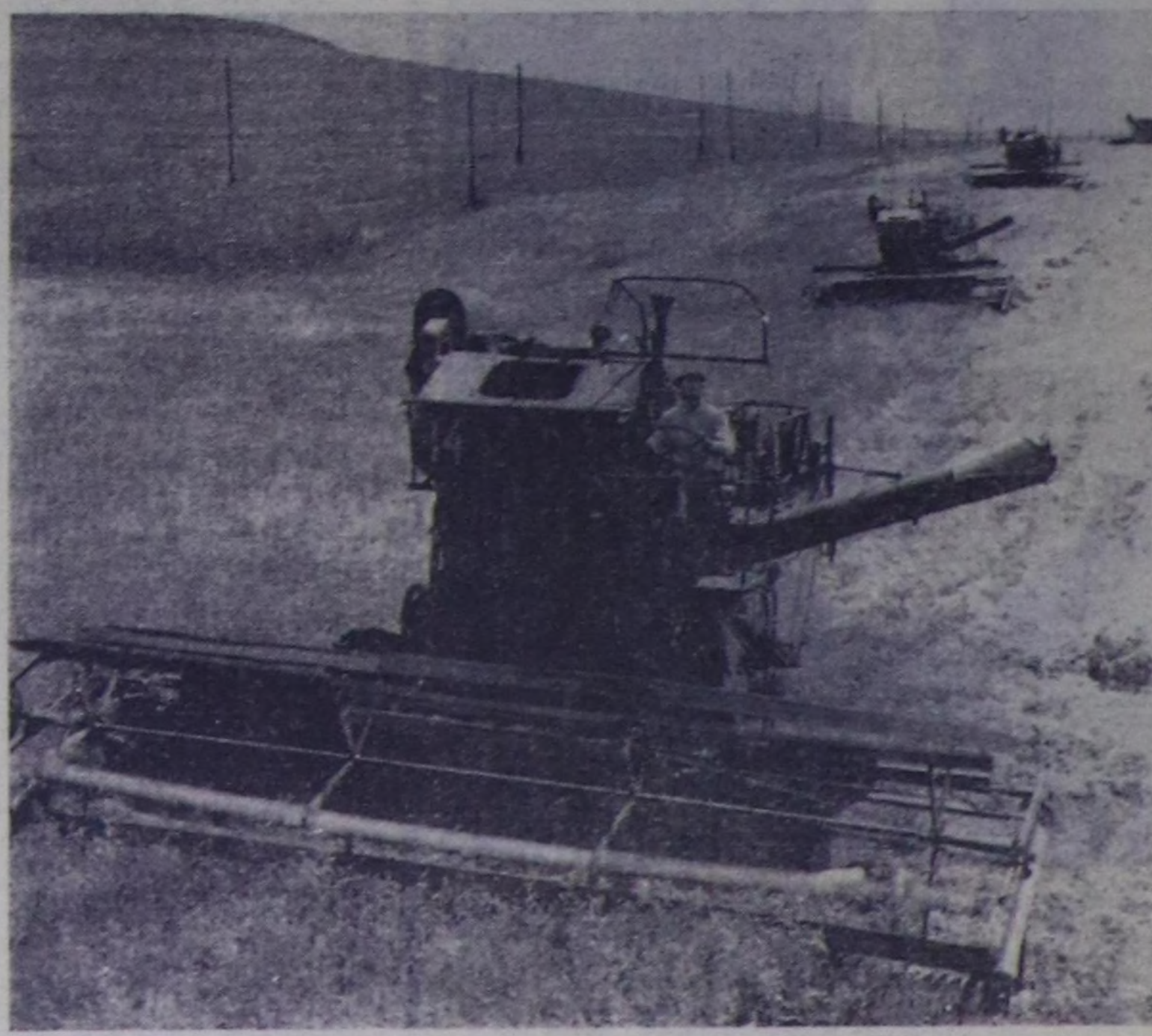
Комбинаттың ажилдар ту-рар пектеринден ийи-лаарга, доран-ла улуг тууду барзын көстүп келер. Ол хову черге хостуң салгың-назырын эстен турган үеде бээр чедиле ай-эрткен. Ам ийи-ле пек корпу-тары биле оюлдан оран-савала-ры, дамчыдылган хоолалары салыр эстендалар, хей кан савалар чактыла берген.

Ол бүтүн корпук кыска хуусаала тутуян. Фосфор ки-слотаның пегил-биле кока силос кадалаар төгөрүк дөрт

сугураны тутканын шалыш-кы ажилдарының үзөгөр болур. Олар 14 кат баяның дөг бе-дик, а төгөрүк суургаларын диаметри 12 метр.

Силос кадалаар мын-ла ук туудукаларга тымыкан. Олар Невяның Мистын хим-ия комбинатының нарын ме-нералдыг чемпиччилергө бидирер баштайгы үстүктү комплексиниң тууду турар.

Комбинаттың ажилдар ту-рар пектеринден ийи-лаарга, доран-ла улуг тууду барзын көстүп келер. Ол хову черге хостуң салгың-назырын эстен турган үеде бээр чедиле ай-эрткен. Ам ийи-ле пек корпу-тары биле оюлдан оран-савала-ры, дамчыдылган хоолалары салыр эстендалар, хей кан савалар чактыла берген.

УЛЬЯНОВСКОЕ ОБЛАСТЬ. Об-ластың муруну талакы район-ларында чокча-тараа бажы берген. Дүжүт ажаап алыры-ны баштайгы хүннеринде эгелээш-ле «Старокулатин-ский» совхозтун механизатор

дары эки түңкелерин чедиш-кип келген. 300 гектар чокча-тараа кес-тинген, бир гектардан на-ын-да ортума-биле 24-25 центнер чокча-тарааны бастырып ап-турар. Комбайнерлер палын-кын ажилдарының чедиш аз-

гаш, хүн дүргүзүндө 13-16 гектар чокча-тарааны ажаап ап турар. Олар чокча-тараа-ны богузгелер эрга-биле ажаап ап турар. А. ОВЧИННИКОВТУН фото-гу. (СЭТА-ның фотокорреспон-дент).

КОМУНИСТЕР

ПАРТИЯ
АМЫДЫРАЛЫ

ХОЙ АЖЫЛЫНЫҢ МАСТЕРИ

СЭБП-нің XXIII съездинің уаус ажыл-агыйын жогжуу-риниң талас-биле беш чыл планынын Директиваларында «Тыва кобальт» комбинатынын тузуун доозарын айткан. Бо чутуга сорулган боттандыры-биле «Тыва кобальт» тууду эргеледин коллективни шалпын ачылдап турар.

В. И. Ленинни төрттүгүн хуунаа бээр 100 чыл болур онга база Совет Тываның 25 чылыга төлөпкүт ужура-жыр дээр туугулар социалисттик хуузаларын алган. Оон бирги чадамын түнелди туугузу Хуун утуктуур үндүргөн. Ажыл-ишчилер согустан согустан эа болур дээр бар аргаларын херегеп турган, күженишкенин ачылдыаннанан бүтүрүлгө көргүзүлгө өөрүчүт эки түнелдерин болган. Туугузулар байырлаан күш-ажылы чедишкенин утукта-кан. Социалисттик чарышта 400 муң рубльдиң ачылдарын кылдыр көрүлгөн. Илья ала алынган алаашкын ачыр күсүстелгил, 410 муң рубльдиң тууду-монтаж ачылдары кылдылган. Эрткен айла туугунуң кол күсүстелгил планын 109,9 туугу боттарынын күжү-биле кылдыр ачылдарын далаа-жың 132,3 туугу күсүстелгил. Төл септелер мастерсказынын алгылды утуктагын кезин, төл металлургия цегинде септелер-механисттик мастерсказын дооскап чыгыштарга дуу-жаган. Ол көрдүгөн ашпа-херегини шингээп алырып көзүтсөн.

Партом, оон аге организациялары коммунистерни туугуну чутуга участоктарына быжыгалаан. Олар партияга далаан эки күсүсеп, адынган социалисттик хуузаларын күсүсеп, күш-ажылдын бүтүрүлгүсүн беришкен. Кылган чүдүлдерини шынарын экижидер болгаш бот-унезин чингездир дээр демисели калыктанган. Бистин комму-нистерини кайы адырда быжыгалаганын болтур, нинда күш-ажылга шыларгап, хой-ниинини херегеп иденкейлиг кир-жил, амыдыралга төлөпкүт чоруун көргүзүп турар.

Гидрометаллургия цегиниң турнукутуула салбырын, ни-ти туугу ачылдарын соок дүшкүчө чедир доозар сорулга туугуларын мурнуна салдыган. Кышкың үеде чыгың дам-чыгыганын чоруткан, иштин таарыштырылга ачылдарын кылдыр. Бо чутуга участокта хоочун туугузу, коммунист Ирт-ти Мөнгө уурткан 20 кижик составтык бригада ачылдап турар. Олар ай санында бүтүрүлгө далаагын үргүлүч 120—

140 хуу ботандырып келген. Бригаданын кылган ажылы шынарлыг, үрей кылышкынар чок. Бо коллективте анык коммунистер Иван Лайзын биле Мergen Баджыкты өөрү туугулар мактаар. Олар элээн каш туугузу мергежилди шингээп ал, ону ачылдына билдиргил ачылдап турар. Эм Мөң-генин туугунан бригаданын калдыг-даа ачылды далаа-жың, негелде эуугар эки шынарыг кылдыр чаагай чачылдыг улус. Инда бригадириниң үлгери, кижизиникин ачылды, не-гелде биче өвөс салышкынын кирип турар.

Иннокентий Маркелович Карпов—«Тыва кобальт» туугу эргелединиң хоочун туугуларын бираази. Оон брига-ды комбинаттың чүрөө—электростанциянын, гидрометал-лургия цегиниң баштайгы доозар салышкан. Амгы үеде Ин-нокентий Маркеловичиниң бригадасы 2000 кубометр суг ту-рар черин туугун доозар чорутуулан. Коммунист эш Карпов-тун бригадасына конугу карымсалгалыг объектини кылырын дасканы таварылга эвес.

Клуб туугуна Анатолий Петрович Глухотун бригадасы ачылдап турар. Партом кежигүнү, дуржулгалыг информат-торун бригаданын ачыл-херөө эки. Олар туугу эргеле-динде калыктанган социалисттик чарыштын тилекчилерини бираази. Ай, квартал планын күсүстелгил баар таварылга мур-накчы бригадага турбаан.

Туугуна кол механика салбырында бригадаларын бираази анык коммунист Владимир Сергеевич Драгун баштап турар. Бригаданын кежигүнери бердинген далаагын докта-мал ачыр күсүсеп, макталып келген. Ажыл-ишчи, органи-закчы эш Драгунуң туугула профивиле комитетиниң дала-зынга сонган. Ол далааны багай өвөс күсүсеп турар. Мон-тажистер бригадасы (бригадир эш В. Демина) Хову-Аксыга чокта чаа келген-даа болза, эки ажылы-биле макталы бер-ген.

«1969 чыл—«Тыва кобальт» комбинатын ачылдап кыр-гер чыгы!» деп уугу үжүстөр-биле бижкен кайгырыгы ком-бинаттың кол көрүзүндө аскан. Ону хуузаанында күсүсеп дээр коммунистер, комбинаттын туугулары социалисттик чарыштын улам калыктанган ачылдап турар.

В. СУРОВ,

«Тыва кобальт» туугу эргелединде партом секретары.

МИНУТА БҮРҮЗҮН КАМНААР

Күш-ажылдын бүдүрүчү-дүтү беддеринге чаа техни-камы шингээлери-биле че-реглештер бүдүрүлгө чорутула-ган сайыраңгайлыктары, ки-жилерини күш-ажылы мур-накчы дүрүзүгө болгаш эр-темниң чедишкенин утукта-ган организастары уугу-ролду ойнар.

Ыччаласмож кижилерини күш-ажылың бейдалын эки-жеткени күш-ажылдын бүдү-рүчүлүгү беддиктени ол өвөс. Бир чиккенетти ач көрөлдү, Продукциянын единцазын бүдүрүлгө негеттенир, үе-ниң чартык кезин чаа тех-никаын ачылдына кызылган болза-даа, элечтинин ни-ти ачылдап кылышкынын өвөдө чок болган болза, күш-ажылдын бүдүрүчүлүгү бед-диктенир. Мындай таварылга кий-лерини күш-ажылдын шып өвөс организастарында бол-ган чок-ла турун кезир.

Моон иланды түнелди кыл-дыр болуру? Күш-ажылдын бүдүрүчүлүгү беддиктенир дээр кижилерини күш-ажылдын мык организастар турган, ачыл шыгын дозуу-биле ачылдарын чедип алыры чү-
* * * * *

Көдээге тускай эртемниң — организакчы болгаш технолог

Чурттуң көдө суулары чылдын-на көдө ажыл-агый-нын ортук өвөдө-биле че-рлерин дооскан чүс муң ажы-агый тускай эртемилерини туулап ал турар. Ол өвөдө-биле че-рлериниң директорлары Москва областа Язвониниң совет-техникумунда чыгым келген. Бүтү-тешелдиң секи-нар чөвөгү турган ССР-нің Көдө ажыл-агый министр-ствунуң системанын көдө ажыл-агый техникумдарын бөлгөн совет-техникумдарын бөлгөн ажылы улам сайыраң-гайлыктарын айттырыларын чуталашкан.

ССР-нің көдө ажыл-агый министрлиги бирчиралакчы-лы П. П. Воложенко көдө ажыл-агыйн ортук өвө-
* * * * *

Новосибирсктин ыламыдагы ачылдар машиналар за-вуду ачылдын элетерилерин, сайыраңгайлыктан «Комета-201М» магнитофоннун боттарын шингээди алган. Сайыраңгайлыктар муң-мун иланды аппараттарын бистид чурту-рутуу бүтү бүдүрүлгө ай бүрүлгө чоруду берип турар. ЧУРГУКТА: «Комета-201М» магнитофондарын элден дооза-рынча участогу. Контрлер Галина Гашуникова биле эр-текти Николай Лазарев оларын белеп продукция кылып ту-рары.

В. ЛЕЩИНСКИЙНИҢ ФОТОЗ. (СЭТА-ның фотохроникасы).

ШЫН

чын шындыгызын, адми-нистрация черлериниң чөп-шөрдүн савааска бериш 20 муң 943 кижик-хүн прогус бол-ган. Бо чидиргил хой бе? Эвөөш бе? Ону тодаралары-биле ки-жи-хүнү биске билдиргил чу-рагай, хууларга шилчидип болур.

ЭКОНОМИСТИҢ ЧУУЛУ

Барык чээрби бар муң ки-жи-хүн чидиргил улам-дан республиканың үлетпүрү 649 муң рубльдиң язы бүрү барынаарын чедир албаан, ону ала айлаарын дүртүгү-дө бүдүргөн бүтү барының хемчээлине олаштырып алмыра оон 3,8 хуу болур.

Хоораның түс-түс бүдүрү-лгөрдөн алгаш көргө, туугу эртемниң «Тыва ту-дуг» трестин үлетпүр бүдүрү-лгөрдө комбинаттың, автосеп-телге заводунда болгаш өскө-дө бүдүрүлгөрдө яны-бүрү чылдаганын биле ачылга үнөс чорук кайы хой. Ачыл туугу дозуу-биле ачылдары дээр, продукция бүдүрүлгө-элиң хемчээли беддериниң

А. ФЕДОРЧЕНКО,
хоорстаткычтын
инспектору.

дишкенин шилтирээр ки-жилерин дика тамаарыг. Партия, совет болгаш көдө ажыл-агый органын оларын белектеринге кижизей са-лырн күштелерин турар. Эржеж чургула билдиргил, өвөрчил алган практикалыг, организакчы мергежилди ки-жилерини бригадалары, фер-

маларын, салбырларын ба-таан турары чутуга. Бистик көдө ажыл-агый техникум-нарыс болгаш совет-тех-никумдарымыз ылыг тускай эр-темниң организакчы-техноло-гтары белектерин сайыраң-гайлыктар сорулгалы деп И. П. Воложенко демделгэн (СЭТА).

Фототграфия болгаш кинема-тография садын база үлет-пүрүн күрүне эргелединге шилчидер дутайдыг Улус Комиссарлар Чөвүлгөдүн де-рединде В. И. Ленинниң ат салганында бээр бо чылдың август 27-де 50 чыл болур. Совет кинонун уран чүдө бо-луп база күрүне үлетпүрүнүң бир чутуга кээр болуп турар келгенин элениң ол төгү-лүгү документ салган.

Совет кинематография эр-тең 50 чыл дүрүзүндө адыр-дыг уугу ортугү эртем, ам делетейде эң уугуларын бираази апарган. Бо үе дүрү-зүндө 4250 ажыг уран-чечен, он-он муң документалдыг, эртем-тайыбыраладыг, муз-фильмдер болгаш өскө-дө левирлиг фильмдер кылдын-ган. Кино—уран чүдө эң чу-гула чүдө дээр дутайдыг ле-нивич үнелде бүрүн беддик-тыгган. Коммунисттик партия-ның доктаамал кижизегинге болгаш кинематогрфия даянган совет кинематография, пар-тияның идеологтуг ачыл-дын, ачылгы чонун кижизе-дериниң иденкейлиг чевес апарган.

Октябрьда Совет Тыванын 25 чылыг демделгэр бис. Бо арамында кино талазы-биле уугу бурунгааралык ачы-лыг республикага болган. 1944 чылда Тывага 11 киноустанова-ка, чангыс кинотеатр турган болза, ам ийи чүс амыг кино-установа республиканын бү-гү булуңтарына кино үлдү-рүп турар. Кинонун материал-техниктиг базаны адуу база быжыгып келген. Согуш он чылда дегем экранын ала дөрт кинотеатр, киноэкра-ныг хой культура бажына-рын, клубтары туккан. Дегем экранын кино-фильм чүдө хоорай чурттайгалары эвес, харын көдө чон база көрүп турар. Оларын саны бисте бежен ашкан, бо чылыг дегем экранын 12—15 уста-новканы база немей тургузуу.

Кино чегизилгил республи-када калык жогжууда чүдө хоорайлар болган суулар чурттайгалары эвес, харын ирак черлерде фермалар, бри-

Бистик мурнакчы малчы-нарыстың чедишкенин-ге шупту чоргаларын бис. Ол чедишкенинге чылдын-на бодунуң биче эвөс үлүг-хууун кирип чоруур кижилерин аразыга бир-ле дугаа-рында Таңды районда «Комму-низмниң херели» колхозтуң хойжуу Лаа-Суу Саң-олович Оюнуу адап болур бис.

Кара чачында-на мал-биле суржуп келген бо кижик сөөл-гү он чыл дүрүзүндө колхоз-туң хой малын үзүктөл чон малдап келген. Он чылдарын дүрүзүндө эң-не күжениш-кинин, бердинген ёзу-биле ачылдап, хой ачылдын ёзу-луг мастери болу берген деп, оон дугайында хөөрөм чокка чугаалап болур бис.

Эрткен он чыл дүрүзүндө бодунуң ажыл-агыйыңа ол 5710 баш малды немей өстү-рүп берген. А сөөлгү үш чыл улай үлүг чедишкенин бер-ген болуп келген болгаш беш чыл-дык дөрткү чылында төрүүр чүс баш хой бүрүзүгө онааш-тыр 115 хураганын ап, чүдө бодунуң районунга, колхозун-га эвөс, харын бүгү республи-када эң бедик көргүзүлгөрдик малчынарын бираази болган. Хой бүрүзүндө дүң кыргыл-дазымың талазы-биле база чылдың-на хой санында-на хоомай эвөс түнелдиг болгаш ортууза-биле ийи килограмм-дан куудулатпайн келген.

Чайын ол Кызыл-Хаван, Ба-лык-Хараар кыры ол ынчаар чайлаар болгаш кымың Шаа-раш даанга кыштар. Бо чер-лер үе-дүптөн бээр мал ажы-лынга таарымчалыг-биле ол черин чонунга сурагып кел-ген черлер. Ол ынчаар оон ба-зыл эртпезин чер чон. Шөг-нүң найы-даа үезинде, агаар-бодустан калдыг-даа байда-лында ол бодунуң малының чанында чоруур. Оларны чөп ажылдарының талазы-биле онза мергежилдин ол 1969 чылдың берге кымында тодар-гай көргүсөн. Ов-сиген үн-мээн, мал чөм чедишпес тур-ган ындагы берге кымын безин нинитиниң чангыс-даа баш ма-лын хоратпайн, харын найы-даа чылдан артын эки көргү-зүлгү болган.

Бо дээрле Лаа-Суу Саң-ол-овичиниң бодунуң ажыл-аг-ызын бердингенин, хой ачылдыга онза мергежилди-нин база бир чырытылгачан көргүзүп, бадтылгач болган. Кара эртенден орай немзге чедир ол малында чарылбас. Ычангаш нинитиниң малын малдары оон амыдылар-чурт-талгаларыны алыг утгалы, өв-рушкүзү аларган. Ындагы ки-жиниң малдан малы өзүп, продуктулу бедийин нан-чаар!

Ол кала-даа, ачылдап тур-гаш хой ачылдыны бригади-рин, колхоз баштар чериниң кежигүнү азы, баштаар че-риниң дарагының ораңаңчы-даа тургаш, ачылга сундууун көргүзүп келген. Ону хоочун-даа, анык-даа колхозчулар хүндүлгөт. Ындагы чадар, хүн-дүң ол бодунуң эки септик ачыл-ижи-биле, нини-

ниң херээн хууда эрге-ажымында бедик көөр чоруу-биле чөдип алган.

Малың оран-савазын, куурлар чөмүн ол ныш уугу-рык белектик алыр. Бо чылың дуузаң хой мал чөмүн бодунуң алданычызы — огул Сергей Оюн-биле мады белектик ап турар. Хоочун каларчы боду-нуң огулн база боу ышкыш шак ындагы мергежилдик мал-чын кылдыр белектик, чаң-кычтырып турары кижик сөт-килинге кайгыгын өөрүчүг. Ада-өгезин салган алдарлыг малчын болурунга Сергей бе-леткенип, каларчыны хары-салгалыг болгаш хүндүлүг хө-рөзмө баштайгы бажынарын бо чылың агазын ол.

Лаа-Суу Саң-оловичиниң найы — Шиница Дамды-олович Оюн база аныгандан хой-ниитичи, ачыл-ишче хандышылдыг кижик. Аша-ның дуузалачызы, сакманын

ниң херээн хууда эрге-ажымында бедик көөр чоруу-биле чөдип алган.

Малың оран-савазын, куурлар чөмүн ол ныш уугу-рык белектик алыр. Бо чылың дуузаң хой мал чөмүн бодунуң алданычызы — огул Сергей Оюн-биле мады белектик ап турар. Хоочун каларчы боду-нуң огулн база боу ышкыш шак ындагы мергежилдик мал-чын кылдыр белектик, чаң-кычтырып турары кижик сөт-килинге кайгыгын өөрүчүг. Ада-өгезин салган алдарлыг малчын болурунга Сергей бе-леткенип, каларчыны хары-салгалыг болгаш хүндүлүг хө-рөзмө баштайгы бажынарын бо чылың агазын ол.

Лаа-Суу Саң-оловичиниң найы — Шиница Дамды-олович Оюн база аныгандан хой-ниитичи, ачыл-ишче хандышылдыг кижик. Аша-ның дуузалачызы, сакманын

ниң херээн хууда эрге-ажымында бедик көөр чоруу-биле чөдип алган.

Малың оран-савазын, куурлар чөмүн ол ныш уугу-рык белектик алыр. Бо чылың дуузаң хой мал чөмүн бодунуң алданычызы — огул Сергей Оюн-биле мады белектик ап турар. Хоочун каларчы боду-нуң огулн база боу ышкыш шак ындагы мергежилдик мал-чын кылдыр белектик, чаң-кычтырып турары кижик сөт-килинге кайгыгын өөрүчүг. Ада-өгезин салган алдарлыг малчын болурунга Сергей бе-леткенип, каларчыны хары-салгалыг болгаш хүндүлүг хө-рөзмө баштайгы бажынарын бо чылың агазын ол.

Лаа-Суу Саң-олович Оюн Тераз чурттуң дээди шаңгалы — Ленин ордени-биле шаңгаан.

С. КЫЗЫЛ-ОЛ.

ЧУРУНТА: Оюн ЛАА-СУУ.

ЧОНГА БАРААН БОЛУР

лар, Танды, Өвүр, Каа-Хем, Улут-Хем райондарының кино чегизилгил чедип алган.

Кино ачылдыкчыларының даянган, совет, комсомол, проф-союз, организациялары-биле харылаагынын бижикта-нында чонун кино-биле хан-дырарын экижөө. Киночети ачылдыкчыларыга хой-ни-тич активтер эки дуузалап ту-рар. Кызылдың хой бүдүрү-лгөрдө болгаш ортаңна-цияларды база районнарда кино билди тарадыр киноор-ганизаторлар тургустунган.

Чүдө «Найыра» театрын хой-ниитичи киноорганизаторлар бестин чартык чылда 15 муң амыг кижиге билет тар-каткан.

Уругларга кино көргүзгөри база экижөө. Бо чылдың 6 айларнда курган киноустанова-лары 1 миллион амыг уругларга 11 муң сеансын көргүсөн. Лагерьлерде уруг-лар кинону доктаамал көрүп турар. Дышталыга үезинде уругларга киножө экижөө амыг. Солун кинофестивальдар, ужу-ражыгалар болуулаан.

Хроника-документ кино-фильмдерин, маңгыч В. И. Ленинниң дутайында филь-мерин көргүзгөн объекте утуктуур калыктанган. Адыр-дыг эленин ойга тураскаат-кан кинофестиваль-фестиваль дегенде, Кызылдың кино-фестивальы бираази хүн-дүң, киноустанова бүрү-зүгө ай санында болуп тур-тур. Улут баштайгыга турас-кааткан дегелерде кино-фестивальды кылдынтан.

Кино ачылдыкчыларынын арамыда социалисттик чарыш калыктанган. Тилекчи киночети дирекцияларга эргеледин болгаш күрүне албан чегизил-гил ачылдыкчыларынын профивиле обшмуунуң шил-чир Кызыл туугу, тилекчи театрга ымпелди тысын ту-

Шагаан-Арыг хоорай Совет-дин депутаттыга каш улаа сорулган.

Тогуу районда Сисыг-Хем сурунун чурттайгалары кино-механик И. Г. Бекетов хүндү-лүгт. Ол кинону кезде эки шынарыг көргүзүп, чалага-чарлады үлгөрдик кылдыр, аппаратуразы, оон оран-сава-зы кезде арыг, чуртумуг. Иван Григорьевич эки ачылды дээр ССР-нің кинематогра-фия Комитетиниң болгаш культура ачылдыкчыларының профивилеиниң ТК-зын Хүндүлгө бижип-биле база «РСФСР-нің социалисттик чарышкынык тилекчи» деп хө-рөм демдө-биле шаңгалган.

Ол Илбан көдө Советтик киноустанун дарагынын ора-качкы.

Хой чылдарда эки ачылда-ны дээр киномеханиктер Ондар Маадир-оол, Кызыл Ондар, Лидия Боторовкина, Иван Михайлов болгаш өскө-дө «ССР-нің кинематография-ның тергени» деп хөрөм дем-дө-биле шаңгалткан. Ана-толш Иванович Немков 1953 чылда киномеханикниң дуза-лакчы болуп ачылдап кир-геш, 1963 чылда Чөөн-Хемчи-нин киночетикиниң ди-ректоруна чедир депшөө. Ол районун киночетикиниң план-дыг далааларын доктаамал ачыр күсүсеп келген, соци-алисттик чарышкынык каш улаа тилекчи болган, РСФСР-нің кинематография комитет-иниң диплому-биле шаңгал-ган. Бо бүтүгө директорун ачы-хавылазы уугу.

Эки талаар-биле кады чөп-пестер база бар. Республи-ка-ның киночетикиниң анаа ту-рушкунар чартык чылда 615 амыг хүн болган. Кол чылдагыны — оран-сава сеп-телгениң саадаарында, олар чүтү үзүктелгилде. Ындыг чылдагынааран анаа ту-рушкун 1968 чылда 300

В. СТАРИКОВ,
Тыва АССР-нің Министрлер
Чөвүлгөдүн чанында
кинофикация эргелединиң
малчылгын оракачкы.

